

Концептуальні засади навчання англійської мови на профільному рівні

У статті з'ясовано концептуальні засади навчання англійської мови на профільному рівні, окреслено його завдання, принципи, напрями.

***Ключові слова:** профільне навчання, профілізація, профільні класи, профільний рівень, курси за вибором, профільне навчання іноземної мови, іношомовна освіта.*

Входження України в європейський простір вимагає реформування багатьох сфер життя нашої країни, насамперед освіти. Важливою ланкою тут є загальна середня школа і особливо старші класи. Нові підходи до організації освіти в старшій школі закладено в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Законі України «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) та Концепції профільного навчання в старшій школі (2003), у якій ідея профілізації теоретично обґрунтована групою науковців Інституту педагогіки АПН України.

У Наказі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 11.09.09 про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі таке навчання визначене як вид диференціації, що передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів, створення умов

---

¹³ Фурт Дар'я Володимирівна аспірант Криворізький національний університет

для старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення; спрямоване на формування єдності життєвої, світоглядної, наукової, культурної та професійної компетентності учнів, що забезпечить їх подальше самовдосконалення та самореалізацію [8].

Проблему профілізації школи почали останнім часом активно обговорювати як педагоги, так і психологи. У процесі висвітлення загальних теоретичних питань диференціації навчання розглядали такі вітчизняні дидакти: Н. Бібік (обрання профілю), М. Бурда, В. Кизенко, С. Логачевська, Л. Покроєва, А. Самодрин; зміст допрофільної підготовки у своїх працях аналізували І. Артюхова, Е. Мороз, О. Петунін, Л. Серебренников та ін. З-поміж російських дослідників слід згадати такі імена: П. Лернер, В. Монахов, В. Орлов, А. Пінський, А. Хуторський; серед англійських – Дж. Волфорд, П. Гордон, Д. Дин, Р. Олдріч; американські дослідники Л. Кремін, М. Куртіс, Т. О'Брайн та інші. Проблеми і перспективи розвитку профільного навчання в Україні та Росії вивчали В. Болотов, М. Віднічук, Г. Мемєга, Т. Ремєх, І. Щєрбо та ін. Психологічні особливості профільного навчання розглядаються у дослідженнях В. Алфімова, Л. Божович, В. Давидова, С. Максимєнка, С. Рубінштейна, Е. Ямбурга.

Важливими для нашого дослідження є праці О. Ахманової, Р. Ідзеліс, А. Комарової, І. Магідова, Т. Хатчинсона (проблема навчання іноземної мови для спеціальної мети); І. Біма, А. Колєснікова, Т. Лазарєнка, Л. Маливанова, О. Полякова (організація профільно-орієнтовного навчання іноземної мови); Є. Полата, І. Попової, Є. Терещєнкової та ін. (організація навчання в класах гуманітарного, мовного профілів).

Аналіз літератури дозволив зробити висновок, що проблемі профілізації в Україні приділяється велика увага, але очевидним є той факт, що немає узагальненого вигляду усієї інформації й не визначені загальні положення щодо філологічного навчального профілю гуманітарного напрямку. Тому *мета* нашої статті полягає в тому, аби з'ясувати концептуальні засади навчання англійської мови на профільному рівні навчання старшокласників.

Досвід розвинених країн дозволяє зробити висновок, що профільне навчання скеровує учнів у русло можливостей успішного працевлаштування, або продовження освіти задля набуття професії. Воно виробляє у молоді прагнення до об'єктивної оцінки власних можливостей, здібностей і знань, до формування вміння приймати оптимальні рішення щодо здобуття освіти та майбутньої професійної діяльності, до формування початкових професійних якостей та вмінь, прагнення до знань правил працевлаштування [1, 32-36.].

Профіль як зазначено в Концепції 2003 року, – це спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів. Він визначається з урахуванням освітніх потреб замовників освіти; кадрових, матеріально-технічних, інформаційних ресурсів школи; соціокультурної і виробничої інфраструктури району, регіону; перспектив здобуття подальшої освіти і життєвих планів учнівської молоді [6, 3-15].

Навчання у старшій школі на профільному рівні здійснюється за п'ятьма основними напрямками: суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, та спортивний. Їх набір відповідає соціально-диференційованим видам діяльності, які зумовлюються суспільним розподілом праці, і містить знання про природу, людину, суспільство, культуру, науку та виробництво. За основними напрямками профілізації визначаються різноманітні навчальні профілі. Так, до суспільно-гуманітарного напрямку відносять такі навчальні профілі: філологічний, історико-правовий, економічний, юридичний.

Навчальний профіль визначається як добором предметів, так і їх змістом [8].

Засвоєння змісту освіти в загальноосвітніх закладах з профільним навчанням має, по-перше, забезпечувати загальноосвітню підготовку учнів, по-друге, – підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Профіль навчання охоплює таку сукупність предметів: базові, профільні та курси за вибором.

Базові загальноосвітні предмети становлять інваріантну складову змісту середньої освіти і є обов'язковими для всіх профілів. Ці предмети реалізують мету й завдання загальної середньої освіти. Зміст навчання і вимоги до підготовки старшокласників визначаються державним стандартом повної загальної середньої освіти.

Профільні загальноосвітні предмети – це предмети, що реалізують мету, завдання і зміст кожного конкретного профілю. Профільні предмети вивчаються поглиблено і передбачають більш повне опанування понять, законів, теорій; використання інноваційних технологій навчання; організації дослідницької, проектної діяльності; профільної навчальної практики учнів тощо.

У профільних загальноосвітніх навчальних закладах передбачається опанування змісту предметів на різних рівнях.

1. Рівень стандарту – обов'язковий мінімум змісту навчальних предметів, який не передбачає подальшого їх вивчення (наприклад, математика у філологічному профілі; історія у фізико-математичному).

2. Академічний рівень – обсяг змісту достатній для подальшого вивчення предметів у вищих навчальних закладах – визначається для навчальних предметів, які є не профільними, але базовими або близькими до профільних (наприклад, загальноосвітні курси біології, хімії у фізико-технічному профілі або загальноосвітній курс фізики у хіміко-біологічному профілі).

Зміст навчання на першому і другому рівнях визначається державним загальноосвітнім стандартом.

3. Рівень профільної підготовки – зміст навчальних предметів поглиблений, передбачає орієнтацію на майбутню професію (наприклад, курси фізики і математики у фізико-математичному профілі або курси біології та хімії у хіміко-біологічному профілі) [6, 3-15].

Курси за вибором або елективні курси – це навчальні курси, які доповнюють навчальні предмети і входять до складу допрофільної підготовки та профільного навчання. Курси за вибором створюються за рахунок варіативного компонента змісту освіти і їх можна вважати головним засобом побудови індивідуальних програм, оскільки вони найбільшою мірою пов'язані з вибором кожного школяра змісту освіти залежно від його інтересів, здібностей та подальших життєвих планів. Будь-який курс, який називається елективним має обиратися і спрямовуватися на задоволення індивідуальних освітніх потреб та здібностей кожного школяра, на формування певних компетенцій [9, 49].

На відміну від факультативів та гуртків курси обов'язкові для відвідування, саме вони дозволяють учням розвивати інтерес до того чи того предмета й чітко визначитися зі своїм подальшим вибором. А. Гаспржак, говорячи про курси за вибором, зазначає, що факультативи – це не обов'язкові, але можливі для вивчення курси, тоді як уведення елективних курсів спрямоване на те, що вибір – це обов'язковий елемент загальної освіти [4, 9].

Отже, у впровадженні профільної освіти в старшій школі учню та його сім'ї пропонується здійснити вибір двох рівнів: школяр обирає профіль і водночас предмети, рівень їх вивчення, а потім – набір елективних курсів, запропонованих школою.

У старшій профільній школі курси за вибором сприяють формуванню індивідуальної освітньої траєкторії школярів, орієнтують на усвідомлений та відповідальний вибір майбутньої професії [6, 3-15].

Згідно з положенням про курси за вибором для допрофільної підготовки та профільного навчання учнів завдання елективних курсів:

- поглиблювати знання з профільних предметів;
- допомагати у професійному самовизначенні випускникам ЗНЗ;
- стимулювати розвиток загальнонавчальних і професійних умінь та навичок учнів;
- підготувати учнів до зовнішнього незалежного оцінювання, державної підсумкової атестації.

Також у положенні визначені основні функції курсів за вибором, а саме: 1) «надбудови» профільного курсу, вивчення основних профільних предметів на належному рівні за рахунок насичення профільного курсу додатковим змістом, який поглиблює і розширює знання з основних предметів; 2) розвиток змісту одного з базових навчальних предметів, вивчення якого здійснюється на мінімальному базовому рівні, що дозволяє підтримувати вивчення суміжних предметів на профільному рівні чи одержувати додаткову освіту для участі в зовнішньому незалежному оцінюванні з обраного предмета на профільному рівні; 3) володіння здатністю задовольнити пізнавальні інтереси в різних сферах діяльності людини [6, 3-15].

Загальноосвітні школи створюють ті чи інші профілі навчання за рахунок комбінацій базових, профільних предметів і курсів за вибором, завдяки чому забезпечується гнучка система профільного навчання, яка дає змогу обрати старшокласнику індивідуальну освітню програму.

Наша увага до елективних курсів обґрунтована тим, що саме за допомогою них можливо зорієнтувати школярів на індивідуалізацію й соціалізацію освітнього процесу під час навчання іноземної мови, розширити знання учнів з культури та життя країн, мова яких вивчається, забезпечити більш високий рівень знань, умінь і навичок, сприяти активному самовизначенню старшокласників, формувати пізнавальний інтерес до іноземної мови й до культури країни, мова якої вивчається. Елективним курсам належить також провідна роль в урізноманітненні іншомовної навчальної інформації для шкіл (класів) із профільним навчанням іноземної мови. Номенклатура цих курсів визначається самими загальноосвітніми навчальними закладами з урахуванням бажань учнів та об'єктивних можливостей школи.

У концепції профільного навчання є рекомендований перелік основних курсів за вибором для філологічного профілю гуманітарного напрямку. Поміж них: література, країнознавство, ділове мовлення, основи перекладу. Програмою профільного навчання іноземної мови передбачаються також додаткові курси за вибором: туристична сфера, соціолінгвістика, лінгвокраїнознавство, культура і мистецтво.

Відповідно до Концепції профільного навчання в старшій школі природничо-математичного, технологічного, художньо-естетичного і спортивного напрямів для оволодіння іноземною мовою рекомендовано використовувати 2 години на тиждень – рівень стандарту. Учні таких класів продовжують її вивчення, удосконалюючи досвід, набутий у початковій (2 – 4-ті класи) та основній (5 – 9-ті класи) школі. Якість їхньої навчальної підготовленості у випускному класі має досягти рівня A2+ за шкалою, рекомендованою європейськими стандартами.

Учні, які обрали профільними предмети суспільно-гуманітарного напрямку, продовжують оволодівати іноземною мовою відповідно до навчального плану, яким передбачено 3 тижневих години на її вивчення – академічний рівень. Якість їхніх навчальних досягнень має досягти показника B1.

Профільне навчання іноземної мови передбачає поглиблене і професійно-орієнтоване вивчення предмета. Воно має створити учням сприятливі умови для врахування їхніх індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей, нахилів, мотивів і потреб для формування чіткої орієнтації на певний вид майбутньої професійної діяльності, пов'язаної з іноземною мовою. П'ять тижневих годин, відведених на іноземну мову в школах (класах) із поглибленим її вивченням, дозволяє глибше й ширше оволодіти мовним матеріалом (лінгвістична компетенція), видами мовленнєвої діяльності (мовленнєва компетенція), інформацією про різноманітні особливості життєдіяльності країни, мова якої вивчається (соціокультурна компетенція). Це здійснюється не тільки за рахунок збільшення обсягу відповідного навчального матеріалу, а й у результаті широкого використання активних методів навчання, організації дослідницької та проектної діяльності учнів, залучення до навчального процесу новітніх технологій, у тому числі електронних засобів навчального призначення [6, 3-15]. Рівень навченості випускників шкіл (класів) із поглибленим вивченням іноземної мови має досягти показника B2+.

Сучасна парадигма шкільної іншомовної освіти зорієнтована на таку організацію навчання, яка забезпечує комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння іноземною мовою в інтеграції з міжкультурним спрямуванням його змісту. Цей підхід зумовлений процесами глобалізації міжнародних контактів, де іноземній мові належить роль важливого засобу спілкування. У зв'язку з цим посилення соціокультурного контексту змісту навчання є соціально й педагогічно доцільною тенденцією розвитку іншомовної освіти в старших класах. Соціокультурне спрямування змісту комунікації забезпечується:

- а) готовністю учнів використовувати іноземну мову як засіб міжкультурного спілкування;
- б) можливістю для учнів створювати власну соціальну та культурну ідентичність через зіставлення й усвідомлення культури носіїв мови, що вивчається, та власної національної культури;
- в) когнітивним розвитком учнів, що стимулює їхню навчальну діяльність, адаптує її до європейських стандартів і створює умови для входження в сучасний світовий соціум [3, 273].

Для нашого дослідження це є дуже важливими пунктами, оскільки вони сприяють розвитку полікультурної компетентності, яка виходить з соціокультурної парадигми навчання.

Ті завдання, які стоять перед предметом «Іноземна мова» в умовах переходу на профільну школу, може розв'язати лише методично грамотний учитель, який володіє інноваційними технологіями навчання учнів. Учитель профільної школи має бути не просто спеціалістом високого рівня, фахова підготовка якого відповідає профілю та спеціалізації діяльності навчального закладу, але й забезпечувати організацію навчального процесу на основі особистісної орієнтації (проекування індивідуальних освітніх траєкторій, організацію змістовної допрофільної підготовки, проведення курсів за вибором, спецкурсів, факультативів, гурткової роботи); практичну спрямованість навчального процесу (впровадження проектних та комунікативних методів, залучення учнів до дослідницької діяльності); профільне самовизначення старшокласників, розвиток здібностей та формування компетентностей, необхідних для продовження навчання у відповідній галузі знань.

Як зазначають О. Ємельянова та І. Нагорнова, навчання іноземної мови в старшій профільній школі спрямовано на:

- розвиток комунікативної культури та полікультурної компетентності учнів, що дає змогу їм бути рівноправними партнерами міжкультурного спілкування іноземною мовою в побутовій, культурній та навчально-професійній сферах;

- навчання етики дискусійного спілкування іноземною мовою під час обговорення культури, стилю та способу життя людей;
- розвиток загальнонавчальних умінь збирати, систематизувати та узагальнювати культурознавчу й іншу інформацію, що викликає інтерес в учнів;
- ознайомлення учнів із технологіями самоконтролю та самооцінки рівня володіння мовою;
- розвиток умінь представляти рідну культуру, країну, стиль життя людей у процесі іншомовного культурного спілкування;
- використання іноземної мови в професійно-орієнтованій освіті, що залежно від профілю школи має на увазі професійно-орієнтоване вивчення іноземної мови [2].

Важливим завданням педагогічної науки і практики стає реалізація гнучкої системи багатопрофільного навчання, центром якого є особистість старшокласника як носія культурно-специфічних і загальнолюдських цінностей, норм, правил, культурної самобутності.

Отже, профільне навчання іноземної мови – цілеспрямована підготовка учнів до подальшої навчальної або професійної діяльності, яка пов'язана з використанням іноземної мови як об'єкту майбутньої діяльності або як засобу професійної комунікації. Це не просто більш глибоке вивчення дисципліни, але це, у першу чергу, спеціальна сукупність заходів, які націлюють школяра на діяльнісне застосування своїх іншомовних знань та вмінь, орієнтація засобами англійської мови на майбутню професійну діяльність, кар'єру.

Література

1. Егоров О. Профильное образование: проблемы и перспективы / О. Егоров // Народное образование. – 2006. – № 5. – С. 32 – 36.
2. Смельянова О., Нагорнова І. Іншомовна освіта в умовах профільного навчання / Олена Смельянова, Ірина Нагорнова / Інформаційно-аналітичний методичний центр Департаменту освіти і науки, молоді та спорту Запорізької міської ради. <http://www.znmc.ucoz.ru>
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Каспржак А. Г. Элективные курсы – ответ на запросы ученика и учителя, семьи и государства / А. Г. Каспржак // Директор школы. – 2006. – №1. – С. 3 – 9.
5. Коваленко О. Я. Ключ до відкриття світу, або практичне спрямування іншомовної освіти / О. Я. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – № 4. – С. 6 – 12.
6. Концепція профільного навчання в старшій школі: затверджена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 25.09.03. №10/12–2 / АПН України. Інститут педагогіки; Уклад.: Л. Березівська, Н. Бібік, М. Бурда та ін. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3 – 15.
7. Навчальні програми з іноземних мов для старшої профільної 12-річної школи // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2009. – № 5. – С. 10 – 44.
8. Наказ МОН № 854 від 11.09.09. року «Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі».
9. Щербо І. Реализация профильного обучения в школе / И. Щербо // Директор школы. – 2005. – №4. – С.47 – 56.

Furt D. V.

Conceptual bases of teaching English at the profile level.

Kyryvi Rih National University, Kyryvi Rih, Ukraine

The article is interesting for both pedagogues and philologists as the main principles of foreign language teaching as a core subject in terms of senior pupils policultural competence developing can be found in it. This competence is one of the basic backgrounds for development philology staff of proficient level, and their further development.

Keywords: *profile education, profilization, profile classes, profile level, core subject elective courses, teaching English, foreign language teaching.*